

מסורת הש"ס

- א. כריתות כבא, (ועיי"ש). ילק"ש תשס"ט.
- ב. חולין להב.
- ג. (הענין) חולין כטב, (ושם סומנו מקבילות).

גרסות

השוחט והתיז דם ברוב כתיב: **השוחט וניתז דם. באו ונסמוך בכתיב ויעד, בכל העמוד: בא ונסמוך. תולין הדבר עד גמר שחיטה** בכתיב ויעד: **תלוי הדבר עד גמר שחיטה** וראה רש"י.

שכן **סלקא דעתך אמינא** [יעלה על דעתך לומר]: ה**ואיל** ופסולי המוקדשין **אסירי** [אסורים] ב**גזיה ועבודה** – דמן גם כן נאסר בהנאה ולכן **לבעי** [יצטרך] **קבורה**, על כן **קא משמע לן** [משמיע לנן] שהוא מותר בהנאה. **תנא דבי שנה** החכם מבית מדרשו של ר' ישמעאל: הכתוב **"ודם חללים ישתה"** (במדבר כג, כד) מלמד כי הדם הנחשב משקה ומכשיר אוכלים לקבל טומאה, הוא דם של חללים, שכבר מתו – **פרט לדם קילות**, הדם שמקלח בכח, שהוא דם של חיים, שאינו מכשיר את הזרעים. **א** **תנו רבנן** [שנו חכמים]: **השוחט** בהמה והתיז (וניתז) דם השחיטה על הדלעת של תרומה – **רבי אומר: הוכשר הדלעת לקבל טומאה בדם זה, ר' חייא אומר: תולין, ספק הוא. אמר ר' אושעיא: מאחר שרבי אומר הוכשר, ור' חייא אומר תולין, ואין בידינו להכריע ביניהם, אנו על מי נסמוך? באו ונסמוך על דברי ר' שמעון, שהיה ר' שמעון אומר: שחיטה מכשרת ולא דם. ובפירוש הדברים אמר רב פפא: הכל מודים, גם רבי וגם ר' חייא, היכא דאיתיה [במקום שישנון] הדם על הדלעת מתחלה ועד סוף השחיטה – כולי עלמא לא פליגי [הכל אינם חלוקים] שדם זה מכשיר, כדין דם שחיטה (וכדעת חכמים החולקים במשנתנו על ר' שמעון). כי פליגי [כאשר הם חלוקים] הרי זה כאשר ניתז הדם על הדלעת בתחילת השחיטה, ונתקנה הדם מן הדלעת בין שחיטת סימן אחד לסימן שני; **רבי סבר** [סבור]: **ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף כלומר, השחיטה קרויה** השחיטה **מתחילה עד סופה, ולפיכך האי דם זה]**. שניתז כבר בתחילת השחיטה, **דם שחיטה הוא קרוי, ומכשיר**. ואילו ר' חייא **סבר** [סבור]: **אינה לשחיטה אלא בסוף**, ואם כן, **האי דם זה** שניתז בתחילה, **דם מכה** (פצע) **הוא**, שאינו מכשיר. ולפי זה, **מאי** [מה פירוש] **תולין** שאמר ר' חייא? **תולין הדבר עד גמר שחיטה, אי איתיה** [אם ישנון] **הדם על הדלעת בסוף שחיטה** – **מכשיר, ואי** [ואם] **לא** – **לא מכשיר**. ושואלים: **ומאי** [מה פירוש] **דברי ר' אושעיא "באו ונסמוך על דברי ר' שמעון"**? והרי **לר' שמעון דם שחיטה לא מכשיר כלל, ואילו לר' חייא הוא מכשיר!****

נקט. אי נמי, הכי פירושו: ה**ואיל** ואסירי בגזיה ועבודה, ואפילו לענין מלקות, כמו קודם שנפסלו, כדנתן (בכורות טו, ב). הגוזז והעובד – סופג את הארבעים. וכיון דהחמירה תורה כל כך, ראוי לדרוש נמי: בשר ולא דם. וכן משמע בפרק קמא דבכורות (ו, ב) דלאיסור חלב אתא קרא, ולא לאיסור לחלוב. דבעי למידק מיניה דחלב חולין שרי, מדאצטרך לאיסור חלב בפסולי המוקדשין מ"בשר" ולא חלב.

ודם חללים ישתה פרט לדם קילוח – פירש הקונטרס, ד"דס חללים" משמע שהיא נעשית חלל ממנו, ודם קילוח אין הנפש יוצאה בו, אלא מטיפה המשחרת ואילך, שהוא אחר הקילוח. וקשה: דבכריתות (כב,א) משמע דלמאן דאמר מטיפה המשחרת ואילך לא אתא למעוטי דם הקילוח! והכי איתא התם בפרק "ידם שחיטה" (שם) איתמר: איזהו דם הקזה שהנשמה יוצאה בו? ר' יוחנן אמר: כל זמן שמקלח, וריש לקיש אמר: מטיפה המשחרת ואילך. מיתיבי: איזהו דם הקזה שהנשמה יוצאה בו – כל זמן שמקלח, יצא דם התמצית מפני שהוא שותת. מאי לאו אפילו ראשון ואחרון? לא, למעוטי טיפה המשחרת. ואי לריש לקיש למעוטי דם קילוח קאתי, לעולם תקשי ליה ברייתא! אלא לכולי עלמא דם קילוח נשמה יוצאה בו. ודם הקזה, בתחלה יוצא שחור ואחר כך יוצא אדום, הכל בלא קילוח, ולבסוף מקלח, ואחר הקילוח מתמעט ושותת ויורד בסמוך. ו"כל זמן שמקלח" דקאמר ר' יוחנן – היינו אמצעי, ולריש לקיש הוי דם שהנשמה יוצאה בו משכלה המשחיר ומתחיל להאדים, אף על גב שעדיין אינו מקלח. והשתא פריך לריש לקיש מברייתא דקתני: יצא דם התמצית מפני שהוא שותת, והכא נמי שותת! ומשני: לא, למעוטי דם המשחיר. והכא לגבי הכשר זרעים לכך אינו מכשיר – משום ד"ידם חללים" כתיב, ולא מיקרי דם חלל אלא אותו שיוצא אחר מיתתו, שנעשה כבר חלל, פרט לדם קילוח שאינו לאחר מיתתו. וכן פירש בקונטרס בכריתות (כב,א), ודם שחיטה הוי איפכא, דלא חשיב דם שחיטה אלא דם שהנשמה יוצאה בו, אבל לאחר מיתתו אינו קרוי דם. כדאמר בפרק קמא דפסחים (טז, ב): והרי דם התמצית שנשפך כמים ואינו מכשיר! אמר ליה: הנח לדם התמצית, דאפילו בחולין נמי לא מכשיר, דאמר קרא: "כי הדם הוא הנפש" – דם שהנפש יוצאה בו קרוי דם כוי".

עיונים

הואיל ואסירי בגזיה ועבודה דמן לבעי קבורה בתוס' תמהו: מדוע היינו אומרים כן, והרי מה שנאסר בגזיה הוא דווקא פעולת הגזיה, אבל הצמר עצמו אינו אסור בהנאה. וגם לדעת מי שאסור – אין זה אלא מדברי חכמים! והסבירו שהיה מקום ללמוד לאסור את הדם בהנאה ממה שנאמר "תזבח ואכלת בשר", שדרשו חכמים: בשר – ולא קֵלַב, והוא הדין לדם. ואף שדם אינו מותר באכילה כמו חלב, מכל מקום יש בו צד של דמיון, שהוא בר אכילה (שיש גוים האוכלים דם, וכן שדם דגים ודם חגבים אינו אסור). או שכוין שהחמיר הכתוב בפסולי המוקדשין לאסור בהם גזיה ועבודה, היה מקום להניח שהדרשה "בשר" ולא חלב, האוסרת אותו בהנאה, נוגעת גם לדם, למרות שאינו מותר באכילה.

פרט לדם קילוח רש"י פירש כי "דם חללים" הוא דווקא זה שהנפש יוצאת בו, ואילו דם המקלח קודם לכן אין הנפש יוצאת בו. ובתוס' חלקו על פירושו, וכתבו, שדם הקילוח הוא הדם שהנפש יוצאת בו, ודווקא משום כך אינו מכשיר, מפני שהוא דמו של החי ואינו דם חללים, שהוא הדם היוצא לאחר יציאת הנפש. ומכל מקום, בין רש"י ובין תוס' מפורשים ענין זה בדם הקזה של בהמה, כפי משמעות מן הסוגיה במסכת כריתות (כב,א). ולדין זו, ברייתא זו הובאה כאן אגב מה שנאמר לעיל שדם חללים מכשיר, ואינה ענין לדבריו של ר' שמעון ביחס לדם שחיטה, שבדבריו עוסקת סוגיה זו. ואדרבה, בתוס' כתבו כי דינו של דם שחיטה הפוך מדינו של דם חללים, שדם חללים מכשיר דווקא לאחר יציאת הנפש ולא קודם לכן, ואילו דם שחיטה מכשיר דווקא בשעת יציאת הנפש, וכשהוא שותת ומתמצה לאחריה – אינו מכשיר (וראה מהרש"א וחוץ איש). אמנם הרמב"ם פירש ברייתא זו בדם שחיטה, ומדבריו עולה כי היא מהווה הקדמה לסוגיה הבאה בענין דם שחיטה שניתז על הדלעת, שהוא דם הקילוח שהוחרב בברייתא (וכן מפורש במאירי).

שאינו מכשיר את הזרעים זרעים שהחכרו כאן הם בגלל לשון הכתוב בענין הכשר אוכלים לקבלת טומאה "וכי יותן מים על זרע" (ויקרא יא, לח).

אנו על מי ננסמוך התקשו ראשונים: ומה שאלה היא זו? והרי הלכה כרבי מחבירו (עירובין לו,א), וביחד שהיה רבי רבו של ר' חייא! ובש"מ כתב כי בכל כתבי היד של רש"י הגרסה היא "ר' אחיאי", שהיה תנא קדמון. ויש שכתבו כי כלל זה, שהלכה כרבי מחבירו, נקבע בזמן אמוראים מאוחרים יותר, אבל ר' אושעיא היה תלמיד חבר לרבי (תוס' חיצוניות). ויש שכתב כי אם היה ר' חייא אומר בוודאות שלא הוכשר – לא היה ר' אושעיא חושש לדעתו מול דעת רבי, אלא רק משום שחשש והחמיר (ש"מ). ואילו הרשב"א כתב כי מה שאמרו שאין הלכה כתלמיד במקום הרב הוא רק כאשר נחלקו פנים אל פנים, אבל כאן יש רק הבאה של שתי דעות,

הואיל ואסירי בגזיה ועבודה – דכמינ [דכריס יב]: "מוזמ" – ולא גזיה, "צמר" – ולא חלב, צפוק שני דבכורות (טו,א). **פרט לדם קילוח** – שמקין את הזרע, נחמלה הדם שותת צטיפה אחת או שמים, ואחר כך הוא מקלח, ואחר כך הוא משחיר, והכי קיימא לן בכריתות (כב,א), ותניא התם: איזהו דם היקו שהנפש יוצאה בו – מטיפה המשחרת ואילך, אבל

סלקא דעתך אמינא **הואיל** ופסולי המוקדשין **אסירי** [אסורים] ב**גזיה ועבודה** – דמן גם כן נאסר בהנאה ולכן **לבעי** [יצטרך] **קבורה**, על כן **קא משמע לן** [משמיע לנן] שהוא מותר בהנאה. **תנא דבי שנה** החכם מבית מדרשו של ר' ישמעאל: הכתוב **"ודם חללים ישתה"** (במדבר כג, כד) מלמד כי הדם הנחשב משקה ומכשיר אוכלים לקבל טומאה, הוא דם של חללים, שכבר מתו – **פרט לדם קילות**, הדם שמקלח בכח, שהוא דם של חיים, שאינו מכשיר את הזרעים. **א** **תנו רבנן** [שנו חכמים]: **השוחט** בהמה והתיז (וניתז) דם השחיטה על הדלעת של תרומה – **רבי אומר: הוכשר הדלעת לקבל טומאה בדם זה, ר' חייא אומר: תולין, ספק הוא. אמר ר' אושעיא: מאחר שרבי אומר הוכשר, ור' חייא אומר תולין, ואין בידינו להכריע ביניהם, אנו על מי נסמוך? באו ונסמוך על דברי ר' שמעון, שהיה ר' שמעון אומר: שחיטה מכשרת ולא דם. ובפירוש הדברים אמר רב פפא: הכל מודים, גם רבי וגם ר' חייא, היכא דאיתיה [במקום שישנון] הדם על הדלעת מתחלה ועד סוף השחיטה – כולי עלמא לא פליגי [הכל אינם חלוקים] שדם זה מכשיר, כדין דם שחיטה (וכדעת חכמים החולקים במשנתנו על ר' שמעון). כי פליגי [כאשר הם חלוקים] הרי זה כאשר ניתז הדם על הדלעת בתחילת השחיטה, ונתקנה הדם מן הדלעת בין שחיטת סימן אחד לסימן שני; **רבי סבר** [סבור]: **ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף כלומר, השחיטה קרויה** השחיטה **מתחילה עד סופה, ולפיכך האי דם זה]**. שניתז כבר בתחילת השחיטה, **דם שחיטה הוא קרוי, ומכשיר**. ואילו ר' חייא **סבר** [סבור]: **אינה לשחיטה אלא בסוף**, ואם כן, **האי דם זה** שניתז בתחילה, **דם מכה** (פצע) **הוא**, שאינו מכשיר. ולפי זה, **מאי** [מה פירוש] **תולין** שאמר ר' חייא? **תולין הדבר עד גמר שחיטה** בכתיב ויעד: **תלוי הדבר עד גמר שחיטה** וראה רש"י.**

תוספות

סלקא דעתך אמינא ה**ואיל** ואסירי בגזיה ועבודה כוי – תימה: הא גזיה עצמה שריא כשעבר וגזו, ד"יתזבח" ולא תגזו קאמר, כדתנן בפרק "הלוקח בהמה" (בכורות כה,א): שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואחר כך שחטו, עקביא בן מהללאל מתייר. ובתלוש נמי

פליגי, כדמוכח התם בסוף פירקין (כו,א). ואפילו רבן דאסורי, מפרש התם בגמרא: גזירה משום דלמא אתי לאשהויי, אבל מדאורייתא שרי. אם כן, אפילו דם שיצא מחיים קודם שחיטת הרוב למה יאסר? וכל שכן אחר שחיטה, דאז שרי אפילו לנוז, כדמשמע בפרק שני דבכורות (טו, ב)! ויש לומר: דסלקא דעתך למיסר דם משום דדרשינן: "בשר" – ולא חלב, והוא הדין הוזה דרשינן: ולא דם. ולא דמי לגזיה דשריא, דגזיה מ"יתזבח" נפקא, דמשמע: תזבח ולא תגזו, אבל כאן – "ואכלת בשר" כתיב, משמע: בשר – ולא חלב ודם, ולאסור אף בהנאה אתא. אף על גב דאין הדרשה מיישבת על דם כמו על חלב דשרי באכילה, מכל מקום דם נמי בר אכילה הוא. והא דלא מיייתי הכא "בשר" ולא חלב – רישא דמילתא

במקרה זה יש ללכת אחר האחרון, שראה את דברי קודמיו ובכל זאת חלק עליהם (ראה ש"מ). היכא דאיתיה **לדם מתחלה ועד סוף כולי עלמא לא פליגי דמכשיר** דברים אלו אינם עולים לכאורה בקנה אחד עם הסוגיה לעיל (כטב), ולפייה מי שאומר שאין לשחיטה אלא בסוף סבור שמה שנעשה בתחילה אינו קרוי שחיטה כלל. ואכן הרא"ה כתב כי יש מי שמפרש ש"איתיה לדם מתחלה ועד סוף" עניינו שהדם ניתן על הדלעת מתחילת השחיטה ועד סופה. ואילו החזון איש כתב כי באמת אין מדובר כאן באותה מחלוקת האמורה לעיל, שאין זה אלא שימוש לשון דומה. אבל הרא"ש הסביר כי כאשר נגמרת השחיטה בלא שום שינוי מתחילה ועד סוף – הכל מודים שמה שחיטה מתחילה ועד סוף, כמבואר כאן. ומה שנחלקו לעיל הוא דווקא כשנשתנה דבר באמצע שחיטה, כגון ששחט סימן אחד בעורה וסימן אחד בחוץ, או במקרה ששחטו שני אנשים (תהור"א ש). ואילו הר"ג כתב כי לדעת האומר שאין שחיטה אלא בסוף, הרי זה אפילו אם נמשכה השחיטה מתחילה ועד סוף בלא שינוי, כפי שעולה מן הסוגיה לעיל. אלא שלענין הכשר דם שונה הדבר, שכיון שמקורו הוא בכתוב "על הארץ תשפכו כמים", המלמד שדם בהמה אינו צריך כיסוי כדם החיה, יש ללמוד משם גם שכשם שכיסוי הדם החיה נוגע לכל דם השחיטה, מתחילה ועד סוף – הוא הדין לענין הכשר, שכבר משעה שהתחילה השחיטה הוא קרוי דם שחיטה (ועיי"ש. ואחרונים נתנו הסברים נוספים למחלוקת, ראה אור הישר, חדושים ובאורים).

אורה ההלכה

פרט לדם קילוח שאינו מכשיר את הזרעים הדם שמכשיר אוכלים לקבל טומאה הוא הדם השותת בשעת שחיטה מן הבהמה והחיה והעוף הטהורים. אבל דם הקילוח אינו מכשיר אוכלים לקבל טומאה, שעדיין הבהמה בחיים, והרי הוא דומה לדם מכה או לדם הקזה. כברייתא. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת אוכלין פ"ו ה"ג. וראה שם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ו ה"א).

בנתקנה הדם בין סימן לסימן השוחט וניתז דם על אוכלים ונתקנה הדם בין שחיטת סימן לסימן – הרי זה ספק האם הוא דם מכה, או דם השחיטה המכשיר לקבל טומאה. לפיכך תולים, לא אוכלים את האוכלים ולא שורפים. כדעת ר' חייא. ואף שהרמב"ם פסק (הלכות פסולי המוקדשין פ"א ה"ח) שישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, פסק כאן כר' חייא להחמיר משום הספק (אור שמה). או משום שהלכה כרבים, למרות שטעמיהם שונים (רע"א). (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת אוכלין פ"ו ה"א).

בנתקנה — דפליגי ציה רבי ורבי חיילא. מיהא — מסייע ליה לרבי שמעון, דצין למר וצין למר לא מכשרא. לעולם משמע — עד שיצא אליהו ויודיענו. ולא תני תנא חולין הדבר שגמרו מוכיח עליו. לא אוכלין ולא שורפין — אס נתקנה קודם גמר שחיטה ואחר כך נגעה טומאה צורעים. והכי קאמר כו' — גירסא דלא לריכס היא. צריד של מנחות — קורטי קמח הצור צנמנה, ואין שמן נכנס לתוכו. "צריד" לשון יבש, ודוגמתו בראש השנה (כ"ג): היה קולו דק או עז או לרוד. קיימא לן דחיבת הקדש מכשרת, דמניא: "והצריד" — לרבות עיס ולבונה, כדלקמן [עמוד 3]. מוניין בו ראשון ושני — כלומר, אס נטמא מטמא אחרים או לא. לאפסולי גופיה — ליחסר צאכילה. אטו ריש לקיש — דצעי לה, לא ידע להאי קרא דהכשר על ידי מים הוא? ריש לקיש — נקדשים מיצעי ליה, אי הויל חיצת הקדש כהכשר מים בחולין או לא. ומהדר גמרא לשנויי: ורבי אלעזר נמי, דפשיט ליה ניהליה — מיתורא דקרא פשטיה ניהליה.

תוספות

צריד של מנחות מוניין כו' — פירש בקונטרס: קורטי קמח הצבורין במנחה, ואין שמן נכנס לתוכו. ואם תאמר: ויצטרף כלי לענין הכשר כאילו הוכשר כולו, כמו שמצטרף לענין טומאה, מדכתיב "כף אחת" דרשינן: עשה הכתוב לכל מה שבכף אחת [פסחים ט,א]. דמנחה נבללת בכלי שרת, כדמוכח בפרק קמא דמנחות (ט,א), דאמר רבי יוחנן: בללה זר — כשרה, חוץ לחומת העזרה — פסולה. ומפרש טעמא, דכיון דקדושת כלי היא, נהי דכהונה לא בעי, פנים מיהא בעיא. ועוד, דלא שייך חיבת הקדש אלא היכא שנתקדש בכלי שרת, כדמוכח בריש "המנחות והנסכים" (שם קא,א) דקאמר: עצים כל כמה דלא משפי להו בגיזרין לא מתכשרי, ולבונה נמי כל כמה דלא מקדש בכלי לא מתכשרא. והא דאמר בההיא פירקא (קב,ב) גבי פרה דמיטמא, אף על גב דכל העומד לשרוף כשרוף דמי והויא כעפרא, משום דחיבת הקדש משויא ליה פרה, הואיל ועשו בה שחיטה והזאה כעין קרבן, וגם משום חומרא דפרה, החמירו שתהני בה חיבת הקדש! ויש לומר: דמייירי הכא בשלא נתן עדיין שמן במנחה בתחלה כשהסולת בביסה. וכמאן דאמר מדת יבש נתקדשה, והויא מנחה קדושה בלא שמן, או במנחת חוטא או במנחת קנאות, דליכא שמן, ונתקדש הסולת בכלי ולא נתן בו מים כלל. ומיהו לשון "צריד" משמע: מקצתה לחה ומקצתה יבשה. והוא הדין דהוה מצי למיבעי בבשר קדש שלא בא במים, דדס קדשים לא מכשרי.

ומשיבים: **בנתקנה** הדם קודם סוף השחיטה מיהו [על כל פנים] **אשוו להדדי** [השוו דבריהם של ר' שמעון ור' חיילא זה לזה]. מר [חכם זה] סבור שלא מכשיר, ומר [וגם חכם זה] סבור שלא מכשיר, אף שטעמיהם שונים, ואם כן הוה ליה רבי חד [נמצא רבי אחד] שסבור שהוא מכשיר, ואין דבריו של אחד במקום שנים. **רב אשי אמר**: הביטוי "תולין" — לעולם משמע, דבר שיש בו ספק בעיקר דינו, ולא דבר שמציאותו עומדת להתברר. ובמקרה שנתקנה הדם קודם גמר השחיטה, לר' חיילא ספוקי מספקא ליה [מסופק לו הדבר] בעיקר הדין, אי [האם] ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף, ואם כן הריהו בכלל דם שחיטה ומכשיר, או אינה לשחיטה אלא בסוף ואינו מכשיר. ולפי זה, מאי [מה פירושו] תולין? לא שהדבר תלוי האם יישאר הדם עד סוף השחיטה, אלא שאם נגעה טומאה בדלעת לאחר שנתקנה ממנה הדם — לא אוכלין את דלעת התרומה, שמא נטמאה, ולא שורפין אותה, שמא טהורה היא, ואסור לשורפה. ומקשים: ולפי זה מאי [מה פירושו] "באו ונסמוך על דברי ר' שמעון"? והרי לדעת ר' שמעון הדם לא מכשיר כלל, והדלעת טהורה, ואילו לר' חיילא ספיקא [ספק] הוא! ומשיבים: לענין שריפה מיהו [על כל פנים] שוו להדדי [שווים הם זה לזה], מר לא שרפיה [חכם זה, ר' שמעון, לא שורף אותה], משום שדעתו לא הוכשרה הדלעת, ומר לא שרפיה [חכם זה, ר' חיילא, גם כן אינו שורף אותה] מספק, ואם כן הוה ליה רבי חד [נמצא רבי אחד], הסבור שניתן לשורפה, ואין דבריו של אחד במקום שנים. והכי קאמר [וכך אומר] ר' חיילא: במקרה כגון זאת, אם נגעה טומאה בדלעת תולין כלומר, לא אוכלין משום שיתכן שבכך הוכשרה ונטמאה, ולא שורפין, שהרי לא ודאי שהוכשרה ונטמאה.

ב יבצי רבי שמעון בן לקיש: צריד של מנחות, מוניין בו ראשון ושני, או אין מוניין בו ראשון ושני? פי מהניא חבת הקדש — לאפסולי גופיה, למימנא ביה ראשון ושני — לא, או דלמא לא שניא? אמר רבי אלעזר, תא שמע: "מכל האכל אשר יאכל" וגו', אוכל הבא במים — הוכשר, אוכל שאינו בא במים — לא הוכשר. — אטו רבי שמעון בן לקיש לית ליה אוכל הבא במים? — רבי שמעון בן לקיש הכי קמיבעיא ליה: חבת הקדש, פאוכל הבא במים דמי או לא? רבי אלעזר נמי מיתורי קראי קאמר, מפידי כתיב: "וכי יתן מים על זרע", "מכל האכל אשר יאכל" למה לי?

מסורת הש"ס
ד. פסחים כ"א. מנחות קכ"ב. ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב.
גרסות
מיהו אשוו להדדי בכתה"י: מיהו שוו להדדי וכן הגיה הב"ח.
מר לא מכשיר ומר לא מכשיר יש בכתה"י: למר לא מכשיר ולמר לא מכשיר.
ונתקנה רבי חיילא ספוקי בכתה"י: ונתקנה נמי לר' חיילא ספוקי.
מר לא שרפיה ומר לא שרפיה בכתה"י ועוד: למר לא שרפינו ולמר לא שרפינו.
הוה ליה — במקום שנים קטע זה חסר בכתה"י.
והכי קאמר — ולא שורפין ראה רש"י.
צריד ברוב כתה"י: צריד.
לאפסולי גופיה בכתה"י: לפסולא דגופיה.
אשר יאכל וגו' בכתה"י: אשר יאכל אשר יבא עליו מים יטמא.
לית ליה אוכל הבא במים בכתה"י ועוד: נוסף: הוכשר.
מיתורי קראי קאמר בכתה"י ועוד: מתורי קראי קאמר.
אשר יאכל למה לי ברוב כתה"י: אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא למה לי.

ב בעי [שא"ל] ר' שמעון בן לקיש: צריד (יבש) של מנחות, כלומר, סולת יבשה של מנחה, שלא נבללה בשמן, וכך לא הוכשרה במשקה לקבלת טומאה, ומכל מקום כשנגעה בה טומאה הריהי פסולה להקרבה ולאכילה משום "חיבת הקדש" המכשירה אותה לקבלת טומאה, האם מוניין בו ראשון ושני, כדרך שמונים בכל מאכל שנטמא, שאם נגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה, ועושה שני, או אין מוניין בו ראשון ושני? ומבארים: כי מהניא [האם כאשר מויעילה] חבת הקדש הרי זה רק לאפסולי גופיה [לפסול אותו עצמו] להקרבה ולאכילה, אבל למימנא ביה [למנות בו] ראשון ושני — לא, או דלמא לא שניא [שנא אינה שונה], וכיון שחיבת הקדש מכשרתו — הרי הוא נעשה כשאר אוכל? אמר ר' אלעזר: תא שמע [בוא ושמוע] ממה ששינוי בברייתא על הפסוק "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא" (ויקרא יא, לד), אוכל הבא במים — הוכשר לקבל טומאה ולמנות בו ראשון ושני, אוכל שאינו בא במים — לא הוכשר, ואם כן הוא הדין לצריד של מנחות. ותוהים: אטו [וכי] ר' שמעון בן לקיש לית ליה [אין לו] אינו יודע? הלכה זו שרק אוכל הבא במים מקבל טומאה? אלא ר' שמעון בן לקיש הכי קמיבעיא ליה [כך נשאלת לו השאלה]: חבת הקדש שמכשירה קדשים לפוסלם להקרבה אם נטמאו, האם כאוכל הבא במים דמי [נחשב]. שעושה ראשון ושני, או לא? ומוסיפים: ר' אלעזר שהשיב לו, נמי [גם כן] מיתורי קראי קאמר [מיתורי המקראות הוא אומר] ומשם הוא לומד: מכדי כתיב [הואיל ונאמר]: "וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם" (שם לח), אם כן, הכתוב "מכל האוכל אשר יבוא עליו מים יטמא" למה לי?

ב בעי [שא"ל] ר' שמעון בן לקיש: צריד (יבש) של מנחות, כלומר, סולת יבשה של מנחה, שלא נבללה בשמן, וכך לא הוכשרה במשקה לקבלת טומאה, ומכל מקום כשנגעה בה טומאה הריהי פסולה להקרבה ולאכילה משום "חיבת הקדש" המכשירה אותה לקבלת טומאה, האם מוניין בו ראשון ושני, כדרך שמונים בכל מאכל שנטמא, שאם נגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה, ועושה שני, או אין מוניין בו ראשון ושני? ומבארים: כי מהניא [האם כאשר מויעילה] חבת הקדש הרי זה רק לאפסולי גופיה [לפסול אותו עצמו] להקרבה ולאכילה, אבל למימנא ביה [למנות בו] ראשון ושני — לא, או דלמא לא שניא [שנא אינה שונה], וכיון שחיבת הקדש מכשרתו — הרי הוא נעשה כשאר אוכל? אמר ר' אלעזר: תא שמע [בוא ושמוע] ממה ששינוי בברייתא על הפסוק "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא" (ויקרא יא, לד), אוכל הבא במים — הוכשר לקבל טומאה ולמנות בו ראשון ושני, אוכל שאינו בא במים — לא הוכשר, ואם כן הוא הדין לצריד של מנחות. ותוהים: אטו [וכי] ר' שמעון בן לקיש לית ליה [אין לו] אינו יודע? הלכה זו שרק אוכל הבא במים מקבל טומאה? אלא ר' שמעון בן לקיש הכי קמיבעיא ליה [כך נשאלת לו השאלה]: חבת הקדש שמכשירה קדשים לפוסלם להקרבה אם נטמאו, האם כאוכל הבא במים דמי [נחשב]. שעושה ראשון ושני, או לא? ומוסיפים: ר' אלעזר שהשיב לו, נמי [גם כן] מיתורי קראי קאמר [מיתורי המקראות הוא אומר] ומשם הוא לומד: מכדי כתיב [הואיל ונאמר]: "וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם" (שם לח), אם כן, הכתוב "מכל האוכל אשר יבוא עליו מים יטמא" למה לי?

אורח ההלכה
צריד של מנחות במקום אחד כתב הרמב"ם כי צריד של מנחות הריהו כראשון לטומאה, שחיבת הקדש מכשרתו לקבל טומאה, ומונים בו ראשון ושני לטומאה. ובמקום אחר כתב כי ספק הוא אם מונים בו ראשון ושני. ובכס"מ הסביר כי כאן מדובר בטומאה שמן התורה, וכאן בטומאה שמדברי סופרים. (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאות פ"ח ה"ג. שם פ"ב ה"ד).
אוכל הבא במים הוכשר כל אוכל המיוחד למאכל אדם, כגון לחם ובשר וענבים וזיתים וכיוצא בהם, מקבל טומאה, וכל שאינו מיוחד למאכל אדם — הרי זה טהור, ואינו מקבל טומאה אלא אם כן הישב עליו למאכל אדם. ושניהם אינם מקבלים טומאה עד שיפול עליהם תחילה אחר משבטת המשקים המכשירים לקבל טומאה, והוה הנקרא "הכשר". (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת אוכלין פ"א ה"א).

צריד של מנחות מוניין כו' — פירש בקונטרס: קורטי קמח הצבורין במנחה, ואין שמן נכנס לתוכו. ואם תאמר: ויצטרף כלי לענין הכשר כאילו הוכשר כולו, כמו שמצטרף לענין טומאה, מדכתיב "כף אחת" דרשינן: עשה הכתוב לכל מה שבכף אחת [פסחים ט,א]. דמנחה נבללת בכלי שרת, כדמוכח בפרק קמא דמנחות (ט,א), דאמר רבי יוחנן: בללה זר — כשרה, חוץ לחומת העזרה — פסולה. ומפרש טעמא, דכיון דקדושת כלי היא, נהי דכהונה לא בעי, פנים מיהא בעיא. ועוד, דלא שייך חיבת הקדש אלא היכא שנתקדש בכלי שרת, כדמוכח בריש "המנחות והנסכים" (שם קא,א) דקאמר: עצים כל כמה דלא משפי להו בגיזרין לא מתכשרי, ולבונה נמי כל כמה דלא מקדש בכלי לא מתכשרא. והא דאמר בההיא פירקא (קב,ב) גבי פרה דמיטמא, אף על גב דכל העומד לשרוף כשרוף דמי והויא כעפרא, משום דחיבת הקדש משויא ליה פרה, הואיל ועשו בה שחיטה והזאה כעין קרבן, וגם משום חומרא דפרה, החמירו שתהני בה חיבת הקדש! ויש לומר: דמייירי הכא בשלא נתן עדיין שמן במנחה בתחלה כשהסולת בביסה. וכמאן דאמר מדת יבש נתקדשה, והויא מנחה קדושה בלא שמן, או במנחת חוטא או במנחת קנאות, דליכא שמן, ונתקדש הסולת בכלי ולא נתן בו מים כלל. ומיהו לשון "צריד" משמע: מקצתה לחה ומקצתה יבשה. והוא הדין דהוה מצי למיבעי בבשר קדש שלא בא במים, דדס קדשים לא מכשרי.

צריד של מנחות רש"י פירש כי "צריד" עניינו יבש (ובתוס' דקדקו כי הכוונה לדבר שאינו יבש לגמרי). ומדובר בחלק מסולת המנחה שלא הגיע אליו השמן שבוללים בו את המנחה, וכך לא הוכשר על ידי משקה לקבלת טומאה, אלא על ידי "חיבת הקדש". והעירו בתוס' כי יכול היה לשאול כמו כן גם על בשר קדשים שאינו מוכשר על ידי הדם, שהרי אין דם קדשים מכשיר (ראה לעיל לג,ב). ויש שהסבירו כי שאלו כן דווקא במנחות משום שהיו רגילים להזיזוהו שלא יגעו בהן מים, שהרי אסור לעשותן חמץ (תהרא"ש, ב"ח). ובתוס' שאלו על דברי רש"י, מדוע לא יצרף הכלי (ה"ביסא") שבו עושים את המנחה את כל מה שבתוכו לענין הכשר טומאה, כפי שהוא מצרף את כל מה שבתוכו לקבלת טומאה (פסחים ט,א). וכתבו כי מדובר כאן כשעדיין לא נתן במנחה את השמן, או שמדובר במנחת חוטא או מנחת קנאות, שאין בהן כולל. ואילו הרא"ש היצע שמדובר בסולת שהיתה בנוגש הכלי, למעלה משפתו, בשעה שנתן את השמן, ומה שנמצא שם אינו מצטרף. ויש שדייק בלשון רש"י שמדובר ב"קרטי קמח" שהשמן אינו יכול להגיע לתוכו, משום כך אינם מצטרפים על ידי הכלי (ש"מ). אכן מהר"ם מרוטנבורג טען כי הכלי מצרף מה שבתוכו רק לענין קבלת טומאה, ולא לענין הכשר. כי מהניא חבת הקדש וכו'. ואין חולק על כך שקדשים מקבלים טומאה כדון אוכלים, למרות שלא הוכשרו לקבלת טומאה, וכפי שלמדים בסוף העמוד הבא מיתור הכתובים, אלא שיש

עיונים

הוה ליה רבי חד ואין דבריו של אחד במקום שנים ומכאן שהולכים בפסיקת ההלכה אחר הרוב גם אם דעת הרבים מתבססת על טעמים שונים (ר' עקיבא איגר).
ומאי תולין לא אוכלין ולא שורפין והוא שימוש הלשון הרגיל במקרים של ספק טומאה בתרומה וקדשים, שכיון שמצד אחד אסורה התרומה באכילה, שמא נטמאה, אך מצד אחר אסור לשורפה (כדון תרומה טמאה שהכהנים רשאים ליהנות ממנה להסיקה תחת תבשילם) — משאירים אותה כך, ואין עושים בה דבר עד שהדבר יתברר או שיתקלקל האוכל.
והכי קאמר כגון זאת תולין... ולא שורפין משפט זה נראה כמיותר, שאינו אלא חזרה על מה שכבר נאמר לעיל (רש"י). ויש שהסביר כי הואיל ודלעת אינה חיבת בתרומה מדין תורה נמצא שהיא נחשבת חולין, ולא שייך בה עצמה דין זה, אלא רק בתרומה שמדין תורה (כך הביא בעל המאור). ומהר"ם מרוטנבורג כתב כי הכוונה היא שלא בכל ספק טומאה תולים, שהרי שאם ברשות היחיד מדובר — הולכים להחמיר, ואם ברשות הרבים — להקל, אלא דווקא בספק כגון זה, שהוא ספק בעצם הדין — תולים (וראה בתהרא"ש שדחה את הדברים, וכן ברא"ה ובתורת חיים שהציעו הסברים אחרים).
צריד של מנחות רש"י פירש כי "צריד" עניינו יבש (ובתוס' דקדקו כי הכוונה לדבר שאינו יבש לגמרי). ומדובר בחלק מסולת המנחה שלא הגיע אליו השמן שבוללים בו את המנחה, וכך לא הוכשר על ידי משקה לקבלת טומאה, אלא על ידי "חיבת הקדש". והעירו בתוס' כי יכול היה לשאול כמו כן גם על בשר קדשים שאינו מוכשר על ידי הדם, שהרי אין דם קדשים מכשיר (ראה לעיל לג,ב). ויש שהסבירו כי שאלו כן דווקא במנחות משום שהיו רגילים להזיזוהו שלא יגעו בהן מים, שהרי אסור לעשותן חמץ (תהרא"ש, ב"ח). ובתוס' שאלו על דברי רש"י, מדוע לא יצרף הכלי (ה"ביסא") שבו עושים את המנחה את כל מה שבתוכו לענין הכשר טומאה, כפי שהוא מצרף את כל מה שבתוכו לקבלת טומאה (פסחים ט,א). וכתבו כי מדובר כאן כשעדיין לא נתן במנחה את השמן, או שמדובר במנחת חוטא או מנחת קנאות, שאין בהן כולל. ואילו הרא"ש היצע שמדובר בסולת שהיתה בנוגש הכלי, למעלה משפתו, בשעה שנתן את השמן, ומה שנמצא שם אינו מצטרף. ויש שדייק בלשון רש"י שמדובר ב"קרטי קמח" שהשמן אינו יכול להגיע לתוכו, משום כך אינם מצטרפים על ידי הכלי (ש"מ). אכן מהר"ם מרוטנבורג טען כי הכלי מצרף מה שבתוכו רק לענין קבלת טומאה, ולא לענין הכשר. כי מהניא חבת הקדש וכו'. ואין חולק על כך שקדשים מקבלים טומאה כדון אוכלים, למרות שלא הוכשרו לקבלת טומאה, וכפי שלמדים בסוף העמוד הבא מיתור הכתובים, אלא שיש

מסורת הש"ס
א. שבת טו,ב. יז,א. ע"ז
לט,ב.

גרסות
אמינא לך אנא הוכשרו
בשחיטה בכת"מ: אמינא
לך אנא דר' שמעון.
ואת אמרת לי יש בכת"י
כברש"י: ואמרת לי.

עשאוהו כהכשר מים
בכת"י ועוד: עשאוהו
כהכשר מים מדרבנן וכן
בהמשך.

לרבי שמעון בן לקיש נמי
יש בכת"י: לרבי שמעון בן
לקיש נמי נימא ויש: לרבי
שמעון בן לקיש נמי
תפשוט.

לאו למעוטי [האם לא למעט] חיבת הקדש, שאינה מכשירה לקבל
טומאה כביאת מים, לעשות ראשון ושני? ודוחים: לא, יש לומר ששני
הכתובים מלמדים שיש צורך בביאת מים על האוכלים כדי להכשירם
לקבלת טומאה, חד [אחזק] מדבר בטומאת מת, וחד [אחזק] מדבר
בטומאת שרץ. וצריכי [וצריכים]

שניהם להיאמר, דאי אשמעינן [שאם
היה משמיע לנן] רק בטומאת מת,
היינו אומרים: התם הוא דבעי [שם
הוא שצריך] האוכל הכשר, משום
שטומאת מת קלה יותר, שהמת לא
מטמא בשיעור קטן כעדשה, אלא
רק בכזית, אבל שרץ שמטמא
בכעדשה — אימא לא ליבעי
[אמור שלא יצטרך] האוכל הכשר כדי
להיטמא בו. ואי אשמעינן [ואם היה
משמיע לנן] רק בשרץ, היינו אומרים
שדווקא לטומאת שרץ יש צורך
בהכשר, משום שטומאתו קלה יותר,
שהוא לא מטמא את הנוגע בו
טומאת שבעה ימים, אבל מת
שמטמא טומאת שבעה — אימא
לא ליבעי [אמור שלא יצטרך] האוכל
הכשר כדי להיטמא בו, על כן
צריכא [צריך] שייאמרו שני
הכתובים. מתיב [מקשה] רב יוסף על
שיטת ר' אלעזר, שרק אוכל שהוכשר
במים מקבל טומאה לעשות ראשון
ושני, ממה ששינו במשנתנו
שהשוחט בהמה חיה ועוף ולא יצא
מהם דם, ר' שמעון אומר: הוכשרו
בשחיטה, ומה שאמר הוכשרו
משמעו — ואפילו למימני בהו
[למנות בהם] ראשון ושני. ויש
לשאול: אמאי [מדוע] הוכשרו? והא
לאו [והרי לא] אוכל הבא במים
הוא! ומכאן שכל דבר שמכשיר
לקבל טומאה עושה ראשון ושני,
ובכלל זה חיבת הקודש! אמר ליה
[ל] אביי: יש לומר כי אין זה מדין

תורה, אלא עשאוהו את השחיטה כהכשר מים, והוא מדרבנן [מדברי
סופרים]. אמר ר' זירא, תא שמע [בוא ושמע] רביה נוספת ממה ששינוי:
הבוצר ענבים לגת [לעשות מהם יין], ובתוך כך זב מן המיץ על אשכול
הענבים — שמאי אומר: הוכשר לקבלת טומאה, הלל אומר: לא
הוכשר, ובסופו של דבר שתיק ליה [שתק, הודה לו] הלל לשמאי.
ויש לשאול: אמאי [מדוע] הודה לו? והא לאו [והרי לא] אוכל הבא
במים הוא, שהרי אין משקה מכשיר אלא לרצון! אמר ליה [ל] אביי:
עשאוהו כהכשר מים, ואולם מדרבנן [מדברי סופרים] הוא. אמר ליה
[ל] רב יוסף: אמינא לך אנא [אומר אני לך] רביה מדברי ר' שמעון
שהוכשרו בשחיטה, ואת אמרת לי [ואתה אומר לי] שהכוונה היא
שעשאוהו חכמים כהכשר מים, וכן אמר [אומר] לך ר' זירא רביה
מן הבוצר לגת, ואמרת ליה [ואתה אומר לו]: עשאוהו כהכשר מים,
אם כן ביחס לשאלת ר' שמעון בן לקיש בצריד של מנחות נמי [גם
כן] נאמר, שמן התורה אין חיבת הקודש מכשירה, והכמים עשאוהו
כהכשר מים למנות בו ראשון ושני! אמר ליה [ל] אביי: אטו [וכי]
ר' שמעון בן לקיש לענין לתלות קמיבעיא ליה [נשאלה לו השאלה].
כלומר, לא לאכול ולא לשרוף את הצריד, כדין קודש שנטמא בטומאה
שמדברי חכמים? כי קא מיבעיא ליה [כאשר נשאלה לו] השאלה הרי
זה לענין לשרוף את הצריד שנטמא, וכדין קודש שנטמא מדין תורה.

משקה, בבוצר לגת דאזיל לאיבוד ולא חשיב משקה — לא הוה להו לרבנן
בשום מקום, ניחא.

עיונים

חד בטומאת מת ואף ששני הכתובים נאמרו בפרשת השרצים, יש ללמוד במידת "אם
אינו ענין", שהכתוב הנוסף לענין שרץ מלמד לענין טומאת מת. וכתבו בתוס' שבמידת
"אם אינו ענין" זו יש ללמוד לא רק לטומאת מת, אלא גם לשאר טומאות. והוסיפו כי
מה שנאמר "ואי אשמעינן במת" אינו נצרך לגופו, שהרי אם היה נאמר רק כתוב אחד
היינו למדים ממנו דווקא לגבי שרץ, שהרי בו עוסק הכתוב. אלא שכדרך הגמרא
במקומות אחרים, הרידי מתייחסת אל הכתוב המיותר בפרשת הוב כאילו הוא כתוב
בפרשת טומאת המת.

הוכשרו בשחיטה הקשה ר"נ: והרי ר' אלעזר אמר כי חיבת הקודש אינה מכשירה
מדין תורה, ומה ששחיטה מכשירה לדעת ר' שמעון הוא מדרבנן! והסביר כך: אם חיבת
הקודש מכשירה מן התורה לעשות ראשון ושני אף בלא ביאת מים מובן כיצד קבעו
חכמים [לדעת ר' שמעון] ששחיטה תכשיר בלי ביאת מים, אבל אם מן התורה אין
מונים ראשון ושני בלא ביאת מים, איך גזרו חכמים על שחיטה שתעשה ראשון ושני?
ועל כך השיב אביי כי הואיל ומצאנו מן התורה הכשר משקים שעושה ראשון ושני —
עשו חכמים גם הכשר של דבריהם כדין תורה.

הוכשרו ואפילו למימני בהו ראשון ושני רש"י הסביר כי הראיה היא ממה שמשנתנו
עוסקת בשחיטת חולין (כפי שהוכיחה גמרא לעיל לג,א), והרי בחולין לא שייך לומר
שרץ נפסלו, כמו בקדשים שנפסלו להקרבה, ובהכרח הכוונה היא שהוכשרו לעשות
ראשון ושני. אבל יש שפירשו שכן היא משמעות סתם לשון "הוכשרו" (ר"ג, רש"ש).

לאו למעוטי חיבת הקדש? — לא, חד בטומאת
מת, וחד בטומאת שרץ. וצריכי, דאי אשמעינן
טומאת מת — התם הוא דבעי הכשר, משום
דלא מטמא בכעדשה, אבל שרץ דמטמא
בכעדשה — אימא לא ליבעי הכשר; ואי
אשמעינן שרץ — משום דלא מטמא טומאת
שבעה, אבל מת דמטמא טומאת שבעה — אימא
לא ליבעי הכשר, צריכא. מתיב רב יוסף, רבי
שמעון אומר: הוכשרו בשחיטה; הוכשרו —
ואפילו למימני בהו ראשון ושני, אמאי? והא
לאו אוכל הבא במים הוא! אמר ליה אביי:
עשאוהו כהכשר מים מדרבנן. אמר רבי זירא,
תא שמע: *הבוצר לגת — שמאי אומר: הוכשר,
הלל אומר: לא הוכשר, ושתיק ליה הלל לשמאי;
אמאי? והא לאו אוכל הבא במים הוא! אמר
ליה אביי: עשאוהו כהכשר מים מדרבנן. אמר
ליה רב יוסף: אמינא לך אנא הוכשרו בשחיטה,
ואת אמרת לי: עשאוהו כהכשר מים; ואמר לך
רבי זירא, ואמרת ליה: עשאוהו כהכשר מים;
לרבי שמעון בן לקיש נמי — עשאוהו כהכשר
מים! אמר ליה: אטו רבי שמעון בן לקיש לתלות
קמיבעיא ליה? כי קא מיבעיא ליה לשרוף.

לאו למעוטי חיבת הקדש — דלא הוה כהכשר מים ממש? "וכי יתן מים
על זרע ונפל מנגלתם עליו" וגו' (ויקרא יא) משתעי זשרים, ואשמעינן דלא
מטמא אוכל אלא כהכשר, ו"מכל האוכל" אחא לאתויי טומאת מת. ואף על
גב דנפרשת שרצים כתיב, אס אינו ענין להם — תנאו ענין לטומאת מת.
ואפילו למימני ביה ראשון ושני — דהא מתנימין בחולין אוקימנא
בשמעון קמייחא, ובחולין ליכא משום
איסורי גופה לאיסורי זכאליה. והא
לאו אוכל הבא במים הוא —
ואפילו הכי מניין, והוא הדין לחיבת
הקדש נקדשים. מדרבנן — ולא
שרפינן עלה תרומה וקדשים אס נגעו
זה. שמאי אומר הוכשר — דאף
על גב דלא ניחא ליה במשקה היוצא
מהם, דהא לאיבוד אולי, גזרינן לה
ז"ליות שנת" (שבת יז,א) שמה יצטרנו
נקופות מוזפפות. הא לאו אוכל
הבא במים הוא — דהא זהאי
משקה לא ניחא ליה. אמר ליה רב
יוסף לאביי אמינא לך אנא —
לעיל, למיפסטי צעירא דרש לקיש
ולאזכריה לרבי אלעזר, מהוכשרו
בשחיטה. ואמרת לי — דהאי הוכשר
— מדרבנן הוא. ואמר לך רבי זירא
— מהצורר לגמ, ושנית ליה נמי:
מדרבנן. לריש לקיש נמי — למימני
זיה ראשון ושני מיהא מדרבנן. לתלות
קמיבעיא ליה — אי תלינן אי לא
תלינן? פשיטא ליה לריש לקיש דלענין
איסורי זכאליה מנינא זיה ראשון ושני
מיהא מדרבנן. כי קמיבעיא ליה
לשרוף — אי מנינא זיה ראשון ושני
מדאורייתא, לשרוף תרומה או קדש
אחר שנגע זה.

תוספות

חד במת וחד בשרץ וצריכי — והוא
הדין דהוה מצי למימר: חד
בנבלה וחד בשרץ, וצריכי, דנבלה חמירא משרץ לענין משא, ושרץ חמור
מנבלה דשיעורו בכעדשה. אבל קצת קשה: במת דמטמא טומאת שבעה, מנא
לן דבעי הכשר, כיון דאיכא לאוקמי אידך קרא בנבלה? ואומר הרב רבינו
יצחק, דכיון דתרווייהו בשרץ כתיב, איכא לאוקמי בי"א אינו ענין" לכל
הטומאות. ואם תאמר: נילף מת ושרץ מהדדי בגזירה שוה ד"בגד ועור",
כדילפינן בפרק "במה אשה" (שבת סד,א) לענין קילקי וחבק! ויש לומר:
דלא ילפינן מ"בגד ועור" אלא לענין בגד, דחשוב בגד בזה כמו זה, אבל לענין
הכשר לא שייך למילף בגזירה שוה זו. ובפרק קמא דפסחים (טז,א) מייתי
עוד קרא שלישי: "יכול משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא", ומאי "יטמא"
— הכשר. ומפרש: חד בתלושין וחד במחוברין, וצריכי. ואין צריך למת ושרץ
לכל חד וחד תרי קראי משום תלושין ומחוברין, דכיון דגלי קרא בחד דאין
חילוק בין תלושין למחוברין — הוא הדין באידך.
ואי אשמעינן במת כו' — לא היה צריך לצריכותא זו, דקראי בשרץ כתיב.
אלא אורחא דגמרא לפרש כאילו חד במת בחדאי, כיון שמוצא לעשות
צריכותא בתרווייהו.

מתניב רב יוסף רבי שמעון אומר הוכשרו בשחיטה — מדרבנן לא פריך,
דאמרי דם מכשיר, דהכשר דם חשוב כהכשר מים ויין, שהכל משקה.
ואם תאמר: אם כן, מאי פריך מהבוצר לגת? הא התם נמי הוה טעמא כאילו
הוכשר ביין, כדמפרש בפרק קמא דשבת (יז,א): שמא יבצרנו בקופות
מוזפפות! ויש לומר, דהכי קאמר: כיון דמדאורייתא לא אשכחנא הכשר בלא
למגור שמא יבצרנו כו'. אבל אם אשכחנא מדאורייתא הכשר בלא משקה
בשום מקום, ניחא.

הבוצר לגת וכו' תמזו הראשונים: הרי הטעם שבוצר לגת הוכשר הוא משום הכשר
מים (ושאר משקים), כמפורש במסכת שבת (יז,א) — שגזרו על המיץ היוצא מן הענבים
שיכשיר, שמא יבצור בקופות מוזפפות (אטומות בופת) כדי להציל את המיץ שזב מן
הענבים, ובכונן זה הוא דאי מכשיר לעשות ראשון ושני, מפני שהוא לרצון. ואין מכאן
ראיה לחיבת הקודש, שאין בה הכשר משקים כלל! ובתוס' כתבו שאם מן התורה אין
הכשר אלא על ידי משקה, לא היו חכמים גוזרים על משקה ההולך לאיבוד שיכשיר.
ואילו רמב"ן כתב כי מחלוקת סוגיות היא בהסבר הדבר, ולשיטת סוגיותינו אין זה משום
גזירת קופות מוזפפות, שלא המיץ היוצא מן הענבים מכשיר לדעת בית שמאי, אלא
עצם הבצירה (ר"ג. וכן עולה מדברי הרמב"ם. ראה "אורח ההלכה").

אורח ההלכה

הבוצר לגת הבוצר ענבים למכור בשוק או לייבשם — לא הוכשרו לטומאה עד שיפלו
עליהם משקים לרצונו. אבל הבוצר לדרוך — הוכשר לטומאה ואף על פי שלא נפלו
משקים על הבציר כלל, ואם נגעה בו טומאה — נטמא. ודבר זה גזירה מדברי סופרים,
שפעמים שאדם נכנס לכרמו לידע אם הגיע להביצר וסוחט אשכול של ענבים לבדוק בו
ומולפו על גבי הענבים הבצורות, שהרי הכל לדריכה עומד. ועוד, מפני שאינו מקפיד עליו
הריהו מתמטע ויוצאים מימיו, והרי הוא מקפיד עליהם שלא יזונו בקרקע, ונמצא מוכשר
בהם. וראה בהשגות הראב"ד. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת אוכלין פ"א ה"א).

ופרכיין: מכלל — דהא פשיטא ליה לריש לקיש לענין איפסולו גופיה דהוי הכשר מדאורייתא ושרפיין ליה, ונגוגע צו הוא דמספקא ליה. והבשר אשר יגע — נקדשים כמי. במשקי בי מטבחה — נמים שרחו צהן הנשר צנית המטבחים צעורה. לא דיין שהן דכן — שאין מטמאין, כדלמריין בפסחים [טז,א] גבי עולמו של יוסי צן יועזר. וכי תימא תרגמא — להא דרבי יוסי צבי חנינא דאמר אין מכשירין אדם — משום דאמרן, דאין נשפך נמים. של זבחי שלמים — משום תרתי מיילי נקט זבחי שלמים: חדא — דקרא נשלמים קאי. ועוד, דכיון דבשר שלמים ועורן לצעלים — טרח צהו להיות יפין, ומעצין צנהר סמוך לשחיטתן שיהו נוחין להפשיט, כדלמריין צפרק "משילין פירות" (צ"ה מ"א): משקין ושוחטין את הצייתות, ואמריין הסם לזרע ארעא לאשקוי משום סירכא דמשכא. טופח עליה — ונופל מן העור לנשר. והבשר — כל טהור" וגו'. והאי "והנשר" מירא הוא, דהא רישיה דקרא צנשר משתעי. לרבות עצים ולבונה — לקבל טומאת אכולין. הכא נמי — כל קדשים שלא הוכשרו, כגון לריד של מנחות. אלמא, מינה הקדש לאורייתא ושרפיין עליה. וקמיציעא ליה לריש לקיש.

תוספות

אלא שאין מכשירין — הוה מצי למימר דאיתכשר במים מחוברין. דטעמא דרבי יוסי ברבי חנינא דאמר: משקי בי מטבחה אין מכשירין — משום דהוו תלושין. וקסבר דתלושין לא מכשירי מדאורייתא, דדריש "כל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא" כמאן דאמר בפרק קמא דפסחים (טז,א) יטמא ממש, וליכא אלא חד קרא בהכשר, ומסתבר ליה לאוקמא במחוברין טפי מבתלושין, ובעורה אוקמי אדאורייתא.

וכי תימא תרגמא אדם והא משקי קאמר — עיקר דיוקא [לאו] מדקתני "משקי" ביו"ד, דמנא לן? דלמא כתיבא "משקה" בה"א. אלא אי"דכ"י סמיק, דמשמע לשון רבים. וגבי מחט שנמצאת בבשר בסוף פרק קמא דפסחים (כ,א) נמי לא בעי לשנויי: תרגמא אדם, משום דך פירכא. אבל התם לעיל (טז,א) בההוא פירקא משני: תרגמא אדם, ולא חייש אהך קושיא. ומפרש: משקין דעלמא, כמו בפרק "האומר" בקדושין (סד,ב) דאמר: מאי "בוגרות" — בוגרות דעלמא.

ועדיין משקה טופח עליה — פירש הקונטרס: ונופל מן העור לבשר. וקשיא לפירושו: דאם כן הוו תלושין, ושמואל סבר בפרק קמא דפסחים (טז,א) דתלושין לא מכשירי, דהא דריש "יטמא" — יטמא ממש, וליכא אלא חד קרא בהכשר. ואין לומר דלשמואל נפקי תלושין ומחוברין מחד קרא. דלא משמע הכי, מדנקט "והעבירה בנהר" ונראה לך, דעל ידי העור הבשר הוכשרה. דעל כרחך לא פליגי בריש "העור והרוטב" (חולין קיח,ב) אלא כשיש יד להכשר, אבל ביש שומר להכשר — כולי עלמא.

והבשר לרבות עצים ולבונה — תימה: מנא לן דאתא לרבות עצים ולבונה? דלמא לבשר דוקא אתי, דמהני ליה חבת הקדש ולא בעי הכשר! **עצים** ולבונה בני אכילה נינהו אלא חבת הקדש כו' — ואם תאמר: ומשקי בית המטבחים אמאי דכן, כגון יין ושמן? לתכשרי בחבת הקדש להיות אוכל כמו עצים ולבונה! ויש לומר: דחבת הקדש מהני מ"והבשר" לשוויי אוכל מדי דמדי לאוכל, כגון עצים ולבונה, שהוא דבר עב וקשה כעין אוכל. אבל לשוויי משקה אוכל מ"והבשר" — לא מהניא חבת הקדש.

ואומרים: מכלל הדברים אתה למד שחיבת הקדש מכשירה לקבלת טומאת אוכלים דאורייתא [מן התורה]. מנא לן [מנין לנו] דבר זה? אילימא מדכתיב [אם תאמר ממה שנאמר] בבשר קדשים: "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל בשר" (ויקרא ז, יט), ויש לברר: הא בשר דאתכשר במאי [בשר זה שהוכשר, במה] הוכשר? אילימא דאתכשר [אם תאמר שהוכשר] בדם הבהמה — והאמר [והרי אמר] ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: מניין לדם קדשים שאינו מכשיר אוכלים לקבלת טומאה? שנאמר: "לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים" (דברים יב, כד), ללמד שדם הנשפך כמים — מכשיר כמו מים, דם שאינו נשפך כמים, אלא מתקבל בכלי כדי לזרוקו על המזבח — אינו מכשיר! אלא תאמר דאיתכשר [שהוכשר] הבשר במשקי בית מטבחה [במשקים של בית המטבחים] במשקין כגון מים שרחץ בהם את הבשר — והא [והרי] אמר ר' יוסי בר' חנינא: משקי בית מטבחה [בית המטבחים] שבמקדש לא דיין שהן עצמם דכן [טהורים], שאינם מקבלים טומאה, אלא שאף אין הם מכשירין אוכלין לקבלת טומאה! וכי תימא [ואם תאמר]: תרגמא [תרגם והסבר] את דברי ר' יוסי בר' חנינא לגבי דם בלבד, אבל שאר משקים שבמקדש מכשירים, והא [והרי] "משקי" קאמר [הוא אומר] בלשון רבים! אלא לאו [האם אין] הכוונה דאתכשר [שהוכשר] הבשר בחבת הקדש? ומכאן שחיבת הקדש מכשירה מדין תורה. ודוחים: ודלמא [ושמא] יש לפרש את הכתוב כדברי רב יהודה אמר שמואל, שאמר רב יהודה אמר שמואל: מדובר בכגון שהיתה לו פרה של זבחי שלמים, והעבירה בנחל כדי להכין אותה לשחיטה, ושחטה ועדיין משקה של מי הנחל טופח עליה, וכך הוכשר הבשר לקבל טומאה על ידי משקים, ולא בגלל חיבת הקדש! אלא ההוכחה היא מסיפא [מסופא] של הכתוב העוסק בקדשים שנמא, שנאמר: "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל בשר" וישירף והבשר כל טהור יאכל בשר" (ויקרא ז, יט), ומאחר שכבר אמר הכתוב "והבשר" הרי שהמלה "והבשר" שנאמרה בהמשכו מיותרת, ואמרו חכמים כי היא באה לרבות עצים ולבונה של קודש, שאם נטמאו הריהם נפסלים להקרב כבשר. ויש לשאול: וכי עצים ולבונה בני אכילה בני ניהו [הם], שנאמר שהם בכלל "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא" (ויקרא יא, לד)? אלא מכאן למד ר' שמעון בן לקיש שחבת הקדש מכשירא להו [מכשירה אותם] לקבל טומאה, ומשווא להו [ועושה אותם] כאילו היו אוכל שהוכשר במים. ולפי זה למד כי הכא נמי [כאן גם כן] בצירוד של מנחה, יש לומר שחבת הקדש מכשירה לקבל טומאה. אלא שנסתפק

מדין תורה. ודוחים: ודלמא [ושמא] יש לפרש את הכתוב כדברי רב יהודה אמר שמואל, שאמר רב יהודה אמר שמואל: מדובר בכגון שהיתה לו פרה של זבחי שלמים, והעבירה בנחל כדי להכין אותה לשחיטה, ושחטה ועדיין משקה של מי הנחל טופח עליה, וכך הוכשר הבשר לקבל טומאה על ידי משקים, ולא בגלל חיבת הקדש! אלא ההוכחה היא מסיפא [מסופא] של הכתוב העוסק בקדשים שנמא, שנאמר: "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל בשר" וישירף והבשר כל טהור יאכל בשר" (ויקרא ז, יט), ומאחר שכבר אמר הכתוב "והבשר" הרי שהמלה "והבשר" שנאמרה בהמשכו מיותרת, ואמרו חכמים כי היא באה לרבות עצים ולבונה של קודש, שאם נטמאו הריהם נפסלים להקרב כבשר. ויש לשאול: וכי עצים ולבונה בני אכילה בני ניהו [הם], שנאמר שהם בכלל "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא" (ויקרא יא, לד)? אלא מכאן למד ר' שמעון בן לקיש שחבת הקדש מכשירא להו [מכשירה אותם] לקבל טומאה, ומשווא להו [ועושה אותם] כאילו היו אוכל שהוכשר במים. ולפי זה למד כי הכא נמי [כאן גם כן] בצירוד של מנחה, יש לומר שחבת הקדש מכשירה לקבל טומאה. אלא שנסתפק

מדין תורה. ודוחים: ודלמא [ושמא] יש לפרש את הכתוב כדברי רב יהודה אמר שמואל, שאמר רב יהודה אמר שמואל: מדובר בכגון שהיתה לו פרה של זבחי שלמים, והעבירה בנחל כדי להכין אותה לשחיטה, ושחטה ועדיין משקה של מי הנחל טופח עליה, וכך הוכשר הבשר לקבל טומאה על ידי משקים, ולא בגלל חיבת הקדש! אלא ההוכחה היא מסיפא [מסופא] של הכתוב העוסק בקדשים שנמא, שנאמר: "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל בשר" וישירף והבשר כל טהור יאכל בשר" (ויקרא ז, יט), ומאחר שכבר אמר הכתוב "והבשר" הרי שהמלה "והבשר" שנאמרה בהמשכו מיותרת, ואמרו חכמים כי היא באה לרבות עצים ולבונה של קודש, שאם נטמאו הריהם נפסלים להקרב כבשר. ויש לשאול: וכי עצים ולבונה בני אכילה בני ניהו [הם], שנאמר שהם בכלל "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא" (ויקרא יא, לד)? אלא מכאן למד ר' שמעון בן לקיש שחבת הקדש מכשירא להו [מכשירה אותם] לקבל טומאה, ומשווא להו [ועושה אותם] כאילו היו אוכל שהוכשר במים. ולפי זה למד כי הכא נמי [כאן גם כן] בצירוד של מנחה, יש לומר שחבת הקדש מכשירה לקבל טומאה. אלא שנסתפק

מדין תורה. ודוחים: ודלמא [ושמא] יש לפרש את הכתוב כדברי רב יהודה אמר שמואל, שאמר רב יהודה אמר שמואל: מדובר בכגון שהיתה לו פרה של זבחי שלמים, והעבירה בנחל כדי להכין אותה לשחיטה, ושחטה ועדיין משקה של מי הנחל טופח עליה, וכך הוכשר הבשר לקבל טומאה על ידי משקים, ולא בגלל חיבת הקדש! אלא ההוכחה היא מסיפא [מסופא] של הכתוב העוסק בקדשים שנמא, שנאמר: "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל בשר" וישירף והבשר כל טהור יאכל בשר" (ויקרא ז, יט), ומאחר שכבר אמר הכתוב "והבשר" הרי שהמלה "והבשר" שנאמרה בהמשכו מיותרת, ואמרו חכמים כי היא באה לרבות עצים ולבונה של קודש, שאם נטמאו הריהם נפסלים להקרב כבשר. ויש לשאול: וכי עצים ולבונה בני אכילה בני ניהו [הם], שנאמר שהם בכלל "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא" (ויקרא יא, לד)? אלא מכאן למד ר' שמעון בן לקיש שחבת הקדש מכשירא להו [מכשירה אותם] לקבל טומאה, ומשווא להו [ועושה אותם] כאילו היו אוכל שהוכשר במים. ולפי זה למד כי הכא נמי [כאן גם כן] בצירוד של מנחה, יש לומר שחבת הקדש מכשירה לקבל טומאה. אלא שנסתפק

אורח ההלכה
משקי בית מטבחה משקה בית המטבחים שבעורה, והוא דם הקדשים והמים משתמשים בהם שם טהורים לעולם ואינם מתטמאים ולא מכשירים, ודבר זה הלכה מפי הקבלה. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת אוכלין פ"י ה"ז. ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פ"א ה"ז.)
שהיתה לו פרה של זבחי שלמים פרת קדשים שהעבירה בנהר (בדרכו למקדש) ושחטה ועדיין משקה טופח עליה — הרי זו מוכשרת לקבל טומאה, לפיכך אם נמצאת מחט טמאה בבשרה הרי הבשר טמא. כדברי רב יהודה בשם שמואל. ודברים אלו אמורים דווקא כדי להיטמא מדין תורה, אבל כדי להיטמא מדבריהם — אין הקדש צריך הכשר, אלא חיבת הקדש מכשירה אותו, ואם נגעה בו טומאה, בין קלה בין חומרה — נפסל. והראב"ד הקשה מסוגייתנו, שמשמע שהוא דאורייתא, ולא נסתפקו אלא האם חיבת הקדש עושה ראשון ושני. וראה להלן. (רמב"ם ספר טהרה שם ה"ז.)
לרבות עצים ולבונה העצים והלבונה אף על פי שאינם אוכלים הרי הם מיטמאים כאוכל לענין הקרבנות, ונפסלים העצים למזבח ואין מקריבים אותם. ובכ"מ כתב שהוא מעלה מדרבנן, כפשט הסוגיה במסכת פסחים לה"א, וכדעת רש"י שם ועוד. ובלח"מ כתב שלדעת הרמב"ם הוא מן התורה, כסוגייתנו. (רמב"ם ספר עבודה הלכות איסורי המזבח פ"ו ה"ז.)

עיונים

משקי בית מטבחה לא דיין שהן דכן הדברים מתייחסים למסורת עתיקה, שהעיד יוסי בן יועזר איש צרידה (עדות פ"ח מ"ד) שמשקי בית המטבחים טהורים, שאינם מקבלים טומאה מן התורה. ויש שאמרו שהם מקבלים טומאה, אלא שאינם מטמאים אחרים (ראה פסחים טז,א).
והא משקי קאמר תירוץ זה אינו מצוי בסוגיה במסכת פסחים (טז,א). וכתבו בתוס' כי טעם הדבר הוא, מפני שניתן להבין שאמר "משקה" בלשון יחיד (לפי ההגיה האשכנזית), או שניתן להסביר "משקי" במובן משקים בכלל, ולא דווקא משקים שונים, כפי שתיירצו בגמרא לענין אחר. ועיקר הראיה היא מלשון רבים של המלה "דכן".
של זבחי שלמים וכו' הוכחה כאן פרה של שלמים, מפני שהכתוב שאנו עוסקים בו "והבשר אשר יגע בכל טמא" וכו' נאמר בפרשת השלמים (ויקרא פרק ג). ועוד, שכיון שעורו של קרבן שלמים שייך לבעלים, יש להניח שהבעלים מעביר את הבהמה בנחל, כדי שישתו וכך ייקל להפשיט את עורן בקלות לאחר שחיטה (רש"י).
ועדיין משקה טופח עליה ומן העור נופלים המים על הבשר ומכשירים אותו (רש"י). ובתוס' כתבו כי אין צורך בכך, אלא המים שעל העור מכשירים את הבשר, מפני שהעור נחשב כשומר, שמביא את הטומאה לאוכל.
והבשר כאן פירש רש"י שהדיוק הוא מן "והבשר" השני המופיע בכתוב "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל בשר" וכו', והבשר כל טהור יאכל בשר" (ויקרא ז, יט). ובמקום אחר (פסחים כד,ב) פירשה הגמרא כי הלימוד הוא מ"והבשר" הראשון, שהוא מיותר, או לפי פירוש אחר — מן הוי שבתחילתו (שני פירושים ברש"י שם).
לרבות עצים ולבונה המוקרבים על המזבח, והוא הדין לקטורת ועוד. ומכל מקום כתב הרמב"ם (פיה"מ זבחים פ"ד מ"ה) שאיסור האכילה בטומאה נוגע דווקא ללבונה, מפני שיש בה צד אכילה כבשר, אבל בעצים אין איסור אכילה בטומאה, אלא דווקא איסור הקרבה.
ותמהו בתוס': ומדוע לא נאמר שהוא בא לרבות בשר קדשים עצמו, ללמד שאינו צריך הכשר? והרא"ש כתב כי דבר זה נלמד מן הוי שבתחילת המלה. ויש שכתב כי דבר זה

מסורת הש"ס
ב. חולין לג,א (ושם סומנו מקבילות).
ג. ילק"ש תורה נצט.
ד. פסחים טז,א, כ,א.
ה. פסחים כ,א.
ו. פסחים כד,ב. זבחים לד,א. מו,ב.

גרסות
אשר יגע בכל טמא בכתה"י נוסף: לא יאכל.
האי בשר דאתכשר במאי בכתה"י: האי בשר במאי איתכשר.
במשקי... משקי... משקי בחלק מכתה"י: משקה... משקה... משקה וראה תוס' רש"י ודקי"ס.
בית מטבחה בכתה"י ועוד ובדפו"י: בי מטבחה.
והעבירה בנחל שחטה בכתה"י כבמקבילה: והעבירה בנהר ושחטה.

